

Lekcja

Temat: **Prawa i obowiązki obywatela.**

Zasada godności człowieka, jako źródło konstytucyjnych praw i wolności

Fundamentem konstytucyjnych praw i wolności jest **zasada godności człowieka**, przywołana zarówno we Wstępie do Konstytucji RP („Wszystkich, którzy dla dobra Trzeciej Rzeczypospolitej tę Konstytucję będą stosowali, wzywamy, aby czynili to, dbając o zachowanie przyrodzonej godności człowieka, jego prawa do wolności i obowiązku solidarności z innymi...”), jak i w jej artykule 30. Stanowi on, że godność jest przyrodzoną (czyli wynikającą z bycia człowiekiem) i niezbywalną (czyli taką, której człowiek nie może być pozbawiony) cechą człowieka, jest nienaruszalna oraz pozostaje źródłem wolności i praw człowieka i obywatela. Wspomniany artykuł nakłada także na władzę publiczną obowiązek poszanowania i ochrony godności człowieka.

Wolności i prawa osobiste

Zostały one wymienione w art. 38-56 Konstytucji RP. Większość z nich przysługuje każdemu, kto znajdzie się pod władzą państwa polskiego. Mamy,

więc tutaj do czynienia nie tyle z prawami obywatelskimi, ile prawami człowieka.

Oto niektóre z nich:

Prawa i wolności Regulacje konstytucyjne [fragmenty]

Prawo do życia	<i>Art. 38 – Rzeczypospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia.</i>
Nietykalność osobista	<i>Art. 40 – Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych. Art. 41 ust. 1 – Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Art. 50 – Zapewnia się nienaruszalność mieszkania. Przeszukanie mieszkania, pomieszczenia lub pojazdu może nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie i w sposób w niej określony.</i>
Prawo do rzetelnej procedury sądowej	<i>Art. 45 ust. 1 – Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.</i>
Prawo do ochrony prywatności	<i>Art. 47 – Każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym. Art. 49 – Zapewnia się wolność i ochronę tajemnicy komunikowania się. Art. 48 ust. 1 – Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania.</i>
Wolność przemieszczania się	<i>Art. 52 ust. 1 – Każdemu zapewnia się wolność poruszania się po terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz wyboru miejsca zamieszkania i pobytu. Art. 52 ust. 2 – Każdy może swobodnie opuścić terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.</i>
Wolność sumienia i religii	<i>Art. 53 ust. 1 – Każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii.</i>
Wolność wyrażania opinii i poglądów	<i>Art. 54 ust. 1 – Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.</i>

Wolności i prawa polityczne

Zostały one zawarte w art. 57-63. Przysługują przede wszystkim obywatelom polskim. Obejmują m.in.:

- prawa związane z udziałem w życiu publicznym (prawo do głosowania w wyborach i referendach, prawo do kandydowania w wyborach, prawo do inicjatywy ustawodawczej, prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne; prawo do składania petycji);
- wolność zgromadzeń, obejmująca swobodę ich organizowania oraz uczestniczenia w nich;

- wolność zrzeszania się, obejmująca swobodę zakładania partii politycznych, związków zawodowych, organizacji pracodawców, stowarzyszeń.

Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne

Ustalanie katalogu tych praw budziło wielkie kontrowersje polityczne w trakcie prac nad nową konstytucją. Ostateczne rozwiązania są dość ostrożne i nie mogą być stosowane bezpośrednio. Konstytucja w tym zakresie określa bardziej zasady polityki państwa niż prawa jednostki, często też szczegółowe regulacje pozostawia ustawodawcy. W art. 64-76 Konstytucji RP zostały wskazane wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne, z których najważniejsze to:

Prawa i wolności	Treść regulacji
Prawo do własności	Zgodnie z art. 64 Konstytucji RP każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia, które podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej.
Uprawnienia pracownicze	Obejmują: wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy, prawo do minimalnego wynagrodzenia, prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy oraz prawo do wypoczynku.
Prawo do zabezpieczenia społecznego	Przysługuje ze względu na niezdolność do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo, osiągnięcie wieku emerytalnego oraz na wypadek bezrobocia.
Prawo do ochrony zdrowia	Art. 68 daje każdemu prawo do ochrony zdrowia oraz określa, że <i>„obywatelom, niezależnie od ich sytuacji materialnej, władze publiczne zapewniają równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej, finansowanej ze środków publicznych”</i> .
Prawo do nauki	Art. 70 Konstytucji RP daje prawo do bezpłatnej nauki w szkołach publicznych (wyjątek dotyczy niektórych form kształcenia w szkołach wyższych), wprowadza także obowiązek nauki do 18. roku życia.
Prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska	Zgodnie z art. 74 ust. 3 Konstytucji RP przysługuje ono każdemu. Artykuł ten nakłada na władze publiczne obowiązek ochrony środowiska, zapewnienia obywatelom bezpieczeństwa ekologicznego oraz wspierania działań obywateli na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska.

Ograniczenia praw i wolności

Prawa i wolności obywatela we współczesnym świecie podlegają ograniczeniom, między innymi ze względu na prawa i wolności innych osób lub inny ważny interes publiczny (np. bezpieczeństwo państwa). Zakres tych ograniczeń nie może być jednak efektem [arbitralnych](#) decyzji władzy, lecz powinien wynikać z istniejących regulacji prawnych i podlegać kontroli parlamentu.

Konstytucyjne ograniczenia praw i wolności

Art. 31 ust. 3 wskazuje na **przesłanki, które mogą być podstawą do wprowadzenia ograniczeń** w korzystaniu z konstytucyjnych praw i wolności. Dotyczą one sześciu chronionych konstytucyjnie wartości:

- ochrona środowiska,
- zdrowie publiczne,
- moralność publiczna,
- wolność i prawa innych osób,
- bezpieczeństwo państwa,
- porządek publiczny.

Ponadto takie ograniczenia mogą być wprowadzone tylko w drodze ustawy i tylko w taki sposób, aby „nie naruszały istoty praw i wolności”.

Obowiązki obywatelskie w Konstytucji RP

Katalog obowiązków obywatelskich, zapisanych w Konstytucji RP, jest stosunkowo ograniczony.

Art. 82 nakłada na obywateli polskich **obowiązek wierności Rzeczypospolitej** oraz troski o jej dobro wspólne

Zgodnie z art. 85 obowiązkiem obywatelskim jest także **obrona Ojczyzny**. Ponadto każdy ma **obowiązek przestrzegania polskiego prawa** (art. 83), **ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych**, w tym podatków (art. 84), oraz **dbałości o stan środowiska** i ponoszenie odpowiedzialności za spowodowane przez siebie jego pogorszenie (art. 86).

Podsumowanie

System praw i wolności obywatelskich obowiązujących w Polsce po uchwaleniu Konstytucji RP z 1997 roku nawiązuje do wypracowanych po II wojnie światowej międzynarodowych systemów ochrony praw człowieka i obywatela. W rozdziale II ustawy zasadniczej wyróżniono, więc kolejno wolności i prawa osobiste, następnie polityczne oraz ekonomiczne, socjalne i kulturalne. Artykuły 82-88 Konstytucji RP określają obowiązki obywateli wobec państwa.